

Aan : M.R.E.Koeijers
Kopie aan : D.Enzlin
Datum : 22 juni 2012
Betreft : **Ecologisch werkprotocol Linker- en Rechter Rottekade** bevattende
aanwijzingen voor de omgang met
broedende vogels en voor het
verplanten van 4 muurvarens aan de
Linker Rottekade.
Projectcode : LF11WA004

Inhoudsopgave:

Leeswijzer:	2
1 Ecologisch werkprotocol	3
Algemeen	3
Broedende vogels	4
2 Verplanten van de Tongvarens en de Zwartsteelvarens.	7
Hoe zien de Tongvaren en de Zwartsteel er uit?	8
Groeivoorwaarden muurvarens	9
Varen uit oude standplaats halen	10
Varen op nieuwe standplaats planten	10
Nazorg verplante varens	10
Bijlage 1: Ontheffing + toekenningsbrief	11
Bijlage 2: Notitie bSR / R.W.G. Andeweg betreffende Groeivoorwaarden muurflora Linker- en Rechter Rottekade.	16

Leeswijzer:

Deze notitie gaat over de, uit de Flora- en Faunawet voortvloeiende, randvoorwaarden waarmee rekening moet worden gehouden bij de uitvoering van de kadevernieuwing van Linker- en Rechter Rottekade in deelgemeente Noord in Rotterdam. De notitie bestaat uit 2 delen:

1. Het Ecologisch werkprotocol behorende bij ontheffing FF/75C/2012/0088 van de Flora- en Faunawet. Deze ontheffing is bijgevoegd in Bijlage 1. Dit gedeelte gaat in op de algemene Zorgplicht uit de Flora- en Faunawet en behandelt de omgang met broedende vogels.
2. Het tweede gedeelte gaat specifiek in op het verplanten van de beschermde muurvarens welke op de Linker Rottekade groeien. Dit gedeelte bevat richtlijnen voor het verplanten van de in categorie 2 van de Flora en Faunawet opgenomen soorten Tongvaren en Zwartsteelvaren.

1 Ecologisch werkprotocol

Algemeen

Inleiding

Dit ecologische werkprotocol is een praktische vertaling naar uit te voeren acties gedurende de uitvoering van de kadevernieuwing om zodoende te voldoen aan de specifieke voorwaarden van de aangevraagde ontheffing. Het protocol sluit aan op het activiteitenplan/ de projectomschrijving die dient ter onderbouwing van bovengenoemde ontheffing. Ook geeft het ecologisch werkprotocol invulling van de zorgplicht in het kader van de Flora- en Faunawet.

Dit ecologisch werkprotocol moet samen met de ontheffing ten allen tijde op het werk aanwezig zijn.

Iedereen die bij de uitvoering van de werkzaamheden betrokken is wordt op de hoogte gesteld van de inhoud van dit werkprotocol.

Beschrijving en afbakening ontheffingsgebied

Het werkgebied betreft de kademuur/beschoeiing van de Linker Rottekade gelegen in de deelgemeente Noord in Rotterdam.

Dit ecologisch werkprotocol is van toepassing voor werkzaamheden die in opdracht van gemeente Rotterdam worden uitgevoerd. Derden, waar de gemeente niet op kan sturen zoals nutsbedrijven, waterschappen en projectontwikkelaars vallen hier niet onder. Het ecologisch werkprotocol richt zich op:

1. de naleving van de Zorgplicht conform artikel 2 van de Flora- en Faunawet.
2. de beschermde soorten (Tongvaren en Zwartsteelvaren) waarvoor ontheffing is aangevraagd.

Contactpersoon IGWR voor ecologie

De werkzaamheden worden uitgevoerd onder begeleiding van een "ter zake kundige". De adviseur Ecologie van IGWR treedt ook op als "ter zake kundige". Met de adviseur Ecologie kan bij voorkomende vragen contact worden opgenomen via de directievoerder van Gemeentewerken.

De adviseur Ecologie is: drs. M. Meijer,
telefoon: 010-4895500 / email: M.Meijer@gw.rotterdam.nl.
De vervanger is: drs. O. van Velthuisen, telefoon: 010-4896601.

Zorgplicht flora en fauna

In de Flora- en faunawet wordt de Zorgplicht (artikel 2) als volgt beschreven:

1. Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wilde levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving;
2. De zorg, bedoeld in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelig gevolgen voor

flora en fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover zulks in redelijkerwijze kan worden gevegd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden gevegd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.”

Zorgplicht Flora- en Faunawet geldt altijd en voor alle dieren en planten ongeacht of ze beschermd zijn of niet. De Zorgplicht betekent niet dat er helemaal geen dieren meer mogen worden gedood maar wel dat als doden noodzakelijk is het met zo weinig mogelijk lijden gebeurt.

Broedende vogels

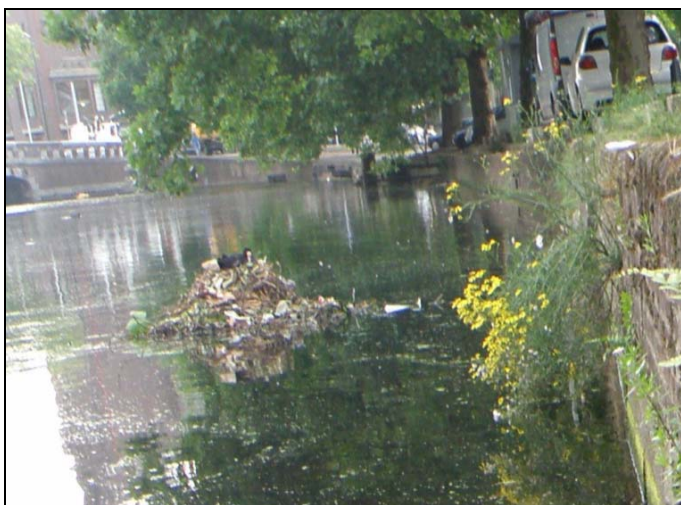
Bij de kadevernieuwing aan de Linker- (en Rechter-) Rottekade kunnen we te maken krijgen met broedende vogels. De meeste vogels broeden in de periode 15 maart tot 15 juli maar ook buiten die periode kunnen er broedende vogels worden aangetroffen.

Nesten met broedende inheemse vogels zijn middels de artikelen 11 en 12 van de Flora- en Faunawet altijd beschermd. Als tijdens de werkzaamheden een nest met een broedende vogel of jongen wordt aangetroffen kan op die plek het werk dus niet verder gaan totdat de vogels zijn uitgevlogen.

Van de volgende vogels kunnen nesten aangetroffen worden bij de Linker- en Rechter Rottekade:

Meerkoet

Meerkoeten bouwen een drijvend nest van rottende planten en drijvend zwerfvuil op plekken met ondiep water. Er zijn elk jaar meerdere nesten van Meerkoeten aanwezig bij de locatie. Meerkoeten broeden de eieren ongeveer 24 dagen. Na het uitkomen, verlaten de jongen vrijwel onmiddellijk het nest.

Meerkoetennest langs de Linker Rottekade.

Fuut

Ook Futen maken een drijvend nest op plekken met ondiep water. In 2011 was er bij de Linker Rottekade een futennest aanwezig. Futen broeden ongeveer 25 dagen. De jongen verlaten meteen het nest.

Het Futennest aan de Linker Rottekade in 2011.

Eenden bouwen hun nest op een verstopt plekje op het land. Voor de kadevernieuwing zal een eendennest dus niet gauw in de weg liggen naar er is een risico op eendennesten rommelhoekjes tussen opgeslagen bouwmaterialen. Het broeden van eenden duurt ongeveer 24 dagen. Als de jongen uitkomen, verlaten ze vrijwel meteen het nest.

Winterkoning

De kans is aanwezig dat er nestjes van deze vogel in de scheuren en gaten in de kade zitten. De Winterkoning bouwt meerdere nesten waarvan er maar 1 gebruikt wordt. De eitjes komen na 16 dagen uit waarna het nog ongeveer 15 dagen duurt voordat de jongen het nest verlaten (31 dagen totaal).

Mezen bouwen soms nesten op de raarste plekken zodat er altijd een kans is dat je er onverwacht een mezenest in een of andere holte aantreft. Mezeneieren komen na 2 weken broeden uit. De jongen verlaten daarna na ongeveer 18 dagen het nest (32 dagen totaal).

Adviezen ten aanzien van broedvogels:

- Van de hierboven genoemde soorten vogels hebben de nesten buiten de broedperiode geen betekenis voor de soort. In de winter kunnen de oude nesten daarom het beste opgeruimd worden.
- Voorkomen moet worden dat vogels gaan broeden op het werk.
- Haal daarom in de winter voorafgaand aan de werkzaamheden struiken die in de kademuur zijn gaan groeien weg, en verwijder ophopingen van drijvend zwerfvuil.
- Voorkom het ontstaan van nieuw drijfvuil.
- Stop in de winter voorafgaand aan de werkzaamheden scheuren en gaten in de oude kademuur dicht.
- Richt de bouwplaats en de opslagplaats voor bouwmaterialen zo in dat er geen rustige rommelhoekjes ontstaan waar vogels hun nest bouwen.
- Bij het aantreffen van een nest op de het werk moet onmiddellijk een ter zake kundige worden gewaarschuwd (010-4895500 bgg, 010-4896601). Meekoet-, Eenden- en Futennesten kunnen, wanneer er nog geen eieren of jongen in zitten, over een afstand van enkele (<10) meters worden verplaatst. Nesten van Mezen en Winterkoningen kunnen niet worden verplaatst. Van een Winterkoningnest zal worden onderzocht of dit nest ook daadwerkelijk in gebruik is.

2 Verplanten van de Tongvarens en Zwartsteelvaren.

Indien mogelijk zullen de nu aanwezige Tongvarens (*Asplenium scolopendrium*) en Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum*) uit de muur verwijderd worden en opnieuw ingemetseld worden in de nieuwe kade.

Het beste zou zijn de muurvarens met het stuk muur waarin zij groeien integraal over te plaatsen uit de oude muur naar de nieuwe muur. Echter vanwege de slechte staat van de kade en het type kadeconstructie is het niet mogelijk om hele muurdelen te verwijderen. De varens moeten dus afzonderlijk van hun ondergrond, maar wel samen met dat materiaal, worden verplaatst.

De aanleg van de muur welke geschikt gaat worden voor muurflora vindt gedurende het hele project plaats. De maanden juli tot en met september zijn echter ongeschikt voor het verplanten van de varens. Het verplanten gebeurt bij voorkeur in het najaar.

Twee dagen voordat de varens verplant worden wordt de adviseur ecologie van de verplanting op de hoogte gesteld.

Hoe zien de Tongvaren en de Zwartsteel er uit?

Tongvaren (foto: Jan Parie)

(foto: Jan Parie)

Zwartsteel (foto: Henk van der Sluis)

Zwartsteel (foto: Melvin Spil)

Tongvaren (foto: Melvin Spil)

Groeivoorwaarden muurvarens

Muurplanten zijn afhankelijk van de zuurgraad, voedselsituatie en vochthuishouding van hun standplaats.

Zuurgraad:

Nieuwe muren zijn aanvankelijk veel te basisch voor planten. Na enige tijd vormt zich een dunne verweringslaag op de muur. Dit komt door uitloging en door ophopingen van vaak wat zuur straatvuil. Hierdoor ontstaan plekjes met een neutrale pH waarde waar muurplanten wel kunnen groeien.

Nutriënten:

Muurplanten kunnen met zeer weinig voedsel toe. Ingewaaid straatvuil verschaft doorgaans voldoende voeding voor de muurplant.

Vocht:

Verschillende soorten muurplanten gaan verschillen met de vochthuishouding om. Op plekken die pal in de zon liggen en langdurig zeer droog kunnen zijn houdt vrijwel geen enkele muurplant het vol. Muurvarens groeien doorgaans op het noorden georiënteerde kademuren met een vrij constante hoge vochtigheid. Het vocht is doorgaans afkomstig van doorslag vanuit het door de kademuur gekeerde materiaal. Beschaduwning door bomen kan een gunstige voorwaarde zijn voor muurvarens.

Om de nieuwe kademuur zo snel mogelijk geschikt te krijgen voor muurvarens moet deze aan het volgende voldoen:

- De vochthuishouding moet op orde zijn; relatief hoog en weinig fluctuerend.
- Er moet een zachte baksteen gebruikt worden met een ruw oppervlak.
- Er moet gemetseld worden met kalkmortel met ongeveer de volgende samenstelling: kalk 33%, zand 60%, compost 7%.
- De voegen dienen terugliggend en ruw te zijn. Na het metselen kunnen de voegen wel uitgekrabd worden maar er kan worden afgezien van het afvoegen.

De nieuwe kademuur bestaat, in constructief opzicht, uit een betonen slap welke aan en voor de oude kade geplaatste damwand hangt. Aan de voorzijde wordt op de betonslab een nieuwe bakstenen kademuur gemetseld. De noodzakelijke goede vochthuishouding voor muurvarens wordt in deze constructie gegarandeerd door het aanbrengen van een hoogcapillair materiaal in een spouw tussen betonslab en de bakstenen kademuur. Dit capillaire materiaal moet zeer goed aansluiten tegen de bakstenen kademuur.

Planten die op kades groeien, kunnen kruidachtig maar ook houtig van aard zijn. Kruidachtige planten brengen doorgaans geen schade toe aan muren. Houtige gewassen (bomen en struiken) vestigen zich echter eerst in de beschikbare ruimten en drukken vervolgens, door de diktegroei van hun wortels, de muur uit elkaar. Om dit tegen te gaan is het zinvol om de muren ieder jaar te controleren op de aanwezigheid van houtige gewassen en deze te verwijderen voordat er veel schade kan worden aangericht.

Uitgebreide informatie over de groeivoorwaarden van muurvegetatie staat in een notitie van R.W.G. Andeweg welke als bijlage is opgenomen. Deze notitie geeft ook uitgebreidere richtlijnen voor de nieuw te bouwen muur

Varen uit oude standplaats halen

Het verplanten gebeurt bij voorkeur in het najaar.

Voorafgaand aan de werkzaamheden worden de hoogten van de 4 te verplaatsen muurvarens ingemeten. De groeiplaatsen van de varens worden door de adviseur Ecologie of door een door hem ingeschakelde deskundige aangewezen.

De vier planten worden tijdens de werkzaamheden uitgehakt mits dit niet leidt tot het instorten van de huidige kademuur. Het is, gezien de constructie van de kademuur, niet mogelijk een stuk muur integraal, met varen en al, uit te zagen en verplaatsen. De vier planten zullen voorafgaand aan het plaatsen van de damwand door de aannemer uitgehakt worden waarbij het uitgehakt steengruis en de mortelresten opgevangen worden.

De planten worden samen met het uitgehakte materiaal overgeplaatst naar een al gereed zijnde stuk nieuwe muur. De planten komen dus niet op precies dezelfde locatie terug.

Varen op nieuwe standplaats planten

De vier planten zullen worden samen met het uitgehakte steengruis en oude mortelresten in een al gereed zijnde gedeelte van de nieuwe muur teruggeplaatst. De planten mogen niet in contact komen met de metselspecie. Er wordt naar gestreefd een plek met vergelijkbare vochthuishouding te vinden. De varens worden op dezelfde hoogten of 1 steen lager teruggeplant op een plek met dezelfde oriëntatie ten opzichte van het noorden en een vergelijkbare boombeschaduwning als de herkomstplaats.

Nazorg verplante varens

Gedurende de bouwperiode wordt het om de verplante varen liggende stuk muur dagelijks vochtig gemaakt door het te besproeien met water. Het gunstigste moment hiervoor is 's middags.

Bijlage 1: Ontheffing + toekenningsbrief

Dienst Regelingen
Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

> Retouradres Postbus 19530 2500 CH Den Haag

Gemeente Rotterdam
Gemeentewerken - Beheer Buitenruimte
J.G.W. Wiggers
Postbus 6633
3002 AP ROTTERDAM

Dienst Regelingen

Postbus 19530
2500 CH Den Haag
www.drieket.nl

T 0600 - 22 333 22
F 070 - 378 61 39
drieket@minlnv.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
FF/75C/2012/0088/toek_jd

Bijlagen

2

Datum 4 juni 2012
Betreft Toekenning ontheffing
Ruimtelijke ingrepen

Geachte heer Wiggers,

Naar aanleiding van uw verzoek van 4 april 2012, geregistreerd onder aanvraagnummer FF/75C/2012/0088, om een ontheffing als bedoeld in artikel 75 van de Flora- en faunawet te krijgen, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u de ontheffing die u heeft aangevraagd, van de verbodsbepalingen genoemd in de artikel 8 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het uitsteken, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op enigerlei andere wijze van de groeiplaats verwijderen van de tongvaren en de zwartsteel.

De aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de realisatie van het project "Kadevernieuwing Linker Rottekade" gelegen in de gemeente Rotterdam. Het project betreft de vervanging van de huidige kade langs de Rotte die door funderingsproblemen onstabiel is geworden en deels is weggezakt. Vóór de bestaande kade wordt een nieuwe kade gebouwd, waarna de oude kade wordt gesloopt. Ontheffing wordt gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 8 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) en de zwartsteel (*Asplenium adnigrum-nigrum*), voor de periode van 1 september 2012 tot en met 31 december 2014.

Overwegingen

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De tongvaren en de zwartsteel zijn beschermde inheemse plantensoorten als bedoeld in artikel 3, lid 1, van de Flora- en faunawet en behoren niet tot de beschermde soorten genoemd in bijlage IV van de EU-Habitatrichtlijn en bijlage 1, behorende bij het Besluit vrijstelling beschermde diersoorten¹.

¹ Besluit vrijstelling beschermde diersoorten (Stb. 2006, 525), latsteijk gewijzigd bij Stb.2011, 147.

Verbodsbepalingen

Op grond van artikel 8 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet is het verboden om beschermde inheemse plantensoorten te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te onwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen; te vervoeren en onder zich te hebben.

Dienst Regelingen

Datum

4 juni 2012

Onze referentie

aanvraagnummer
FF/75G/2012/0008

Afwijzing artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet

U heeft ontheffing aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor zover dit het vervoeren en onder zich hebben van de tongvaren en de zwartsteel betreft. U heeft hiervoor echter geen ontheffing van het betreffende artikel nodig, omdat het vervoeren valt onder de ontheffing van artikel 8 van de Flora- en faunawet. Slechts als soorten niet binnen een redelijke termijn worden teruggeplaatst, heeft u ontheffing nodig van artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet.

Ontheffing

Op grond van artikel 75, lid 5, van de Flora- en faunawet worden ontheffingen slechts verleend wanneer er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort.

Instandhouding van de tongvaren en de zwartsteel

De tongvaren en de zwartsteel zijn in het plangebied aangetroffen. Er zijn 3 exemplaren van de tongvaren en 1 exemplaar van de zwartsteel aangetroffen. Door het slopen van de kademuur worden groeiplaatsen van de tongvaren en de zwartsteel vernield. Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven in bijlage 8 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Linker- en Rechter Rottekade, Activiteitenplan/ Projectomschrijving tbv. aanvraag ontheffing Flora- en Faunawet" van 22 maart 2012 (bijlage 2 van dit besluit). De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen. Slechts enkele groeiplaatsen van beide soorten zullen verdwijnen. Daarnaast wordt er in de nieuwe kademuur een geschikte vestigingslocatie voor muurplanten gecreëerd. Beide soorten komen op meerdere plaatsen in Rotterdam in grote aantallen voor, ook in de nabije omgeving van het plangebied. Er is zelfs sprake van een sterke toename van exemplaren van de tongvaren en de zwartsteel. De gunstige staat van instandhouding van de tongvaren en de zwartsteel komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Zorgplicht

Voor de soorten waarvoor ik u ontheffing verleen, bent u gehouden aan de in de ontheffing opgenomen voorschriften. Voor alle soorten echter, geldt de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet, die van toepassing is op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dient u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

Dienst Regelingen

Vogels

U dient gedurende de werkzaamheden rekening te houden met het broedseizoen van vogels. Verstoring van broedgevallen van vogels dient te worden voorkomen. Voor de in het plangebied te verwachten vogelsoorten kan dit plaatsvinden door werkzaamheden buiten de broedperiode van aanwezige soorten uit te voeren. Tevens kunnen voorbereidende maatregelen worden getroffen om te voorkomen dat vogels tot broeden kunnen komen binnen het plangebied. Ik wijs u erop dat voor het broedseizoen geen standaardperiode wordt gehanteerd in het kader van de Flora- en faunawet. Van belang is of een broedgeval aanwezig is, ongeacht de periode. Voorts wijs ik u erop dat verblijfplaatsen van vogels die hun verblijfplaats het hele jaar gebruiken jaar rond zijn beschermd. Voor het verwijderen van dergelijke verblijfplaatsen is te allen tijde een ontheffing vereist.

Datum

4 juni 2012

Onze referentie

aanvraagnummer
FF/75C/2012/0088

Conclusie

Gelet op het voorgaande verleen ik u ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Aan deze ontheffing zijn voorschriften verbonden.

De ontheffing en de voorschriften treft u hierbij aan.

Bezwaar

Als u het niet eens bent met deze beslissing, kunt u binnen zes weken na verzending van deze brief een bezwaarschrift indienen. Stuur het ondertekende bezwaarschrift naar Dienst Regelingen, afdeling Recht en Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Vermeld in uw bezwaarschrift in ieder geval het aanvraagnummer FF/75C/2012/0088 en de datum van de beslissing.

Op onze internetsite www.drloket.nl/bezwaar vindt u meer belangrijke informatie over het indienen van een bezwaarschrift.

Meer informatie

Heeft u vragen, kijk dan op de website: www.drloket.nl. Of bel met het DR-Loket: 0800 - 22 333 22 (op werkdagen tussen 8.30 en 16.30 uur).

Met vriendelijke groet,

De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
namens deze:

ir. Inge Velthuis
Teammanager Subsidies Dienst Regelingen

**DE STAATSSECRETARIS¹ VAN ECONOMISCHE ZAKEN, LANDBOUW EN
INNOVATIE**

Naar aanleiding van het verzoek van de heer J.G.W. Wiggers
namens de gemeente Rotterdam, op 4 april 2012

gelet op artikel 75, lid 3, van de Flora- en faunawet

Verleent hierbij aan:	Gemeente Rotterdam
Adres:	Galvanistraat 15k EPIII. 10.62
Postcode en woonplaats:	3029 AD ROTTERDAM
Voor het tijdvak van:	1 september 2012 tot en met 31 december 2014

ONTHEFFING

FF/75C/2012/0088

van de verbodsbepalingen genoemd in de artikel 8 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het uitsteken, vernielen, beschadigen, ontwortelen of op enigerlei andere wijze van de groeiplaats verwijderen van de tongvaren (*Asplenium scolopendrium*) en de zwartsteel (*Asplenium adnigrum*).

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project "Kadevernieuwing Linker Rottekade", gelegen aan de linker Rottekade ter hoogte van de huisnummers 301 tot en met 553, in de gemeente Rotterdam, in de kadastrale percelen RTD07-R-7431 en RTD08-AD-854G, één en ander zoals is weergegeven in bijlagen 1 en 2 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Linker- en Rechter Rottekade, Activiteitenplan/Projectomschrijving tbv. aanvraag ontheffing Flora- en faunawet" van 22 maart 2012.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

1. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
2. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
3. De gemeente Rotterdam (hierna te noemen: de ontheffinghouder) dient onverwijld contact op te nemen met Dienst Regelingen indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift 1 noodzakelijk zijn.
4. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder blijft daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.

¹ Krachtens de wettekst is de Minister bevoegd tot het afgeven van een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Op basis van de portfeuilleverdeling tussen de Minister van EL&I en de Staatssecretaris van EL&I is deze bevoegdheid belegd bij de Staatssecretaris.

Bijlage 1

5. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
6. De ontheffinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, het bijgevoegde meldingsformulier volledig in te vullen en naar Dienst Regelingen te zenden.

Specifieke voorschriften

7. U dient de maatregelen zoals genoemd in bijlage 8 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Linker- en Rechter Rottekade, Activiteitenplan/ Projectomschrijving tbv. aanvraag ontheffing Flora- en Faunawet" van 22 maart 2012 (bijlage 2 van dit besluit), met inachtneming van onderstaande voorschriften.
8. De werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige² op het gebied van de tongvaren en de zwartsteel.
9. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte gesteld te worden.

Overige voorschriften

10. Deze ontheffing kan worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.
11. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, zeker vier maanden voor het verstrijken van deze termijn een nieuwe aanvraag indienen. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.
12. Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is Dienst Regelingen, Postbus 19530, 2500 CM Den Haag.

Den Haag, 4 juni 2012

De Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie,
namens deze:

ir. Inge Velthuis
Teammanager Subsidies Dienst Regelingen

² Het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van de soorten; en/of
- als ecoloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NIN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

Bijlage 2: Notitie bSR / R.W.G. Andeweg betreffende Groeivoorwaarden muurflora Linker- en Rechter Rottekade.

Notitie

Opdrachtgever: M. Meijer (IGWR – MRO)
Auteur: R.W.G. Andeweg
Betreft: Groeivoorwaarden muurflora Linker en
Rechter Rottekade.
Projectnummer: 0794
Datum: 30 januari 2012
Status: Definitief

Bureau Stadsnatuur

bezoekadres:
Natuurhistorisch Museum Rotterdam
Westzeedijk 345
3015 AA Rotterdam
telefoon: 010 – 266 04 70
e-mail: info@bureaustadsnatuur.nl
www.bureaustadsnatuur.nl

Inleiding

De kademuren langs de Rotte tussen de Noorderbrug en de Admiraal de Ruyterbrug (Linker- en Rechter Rottekade) zijn bouwvallig geworden en moeten worden hersteld. Omdat het niet mogelijk is de bestaande muren te vervangen zal een nieuwe betonmuur aan de waterkant voor de huidige muur worden geplaatst. Op de huidige muren groeien op verschillende plaatsen muurplanten waaronder enkele exemplaren van de wettelijk beschermde Tongvaren *Asplenium scolopendrium* en één exemplaar Zwartsteel *Asplenium adiantum-nigrum* (Andeweg 2011).

IGWR is voornemens de nieuwe muur zodanig te construeren dat deze op termijn geschikt wordt voor begroeiing met muurplanten en richt zich daarbij met name op het scheppen van groeicondities die gericht zijn op bovengenoemde soorten. In deze notitie wordt nader ingegaan op de groeiplaatseisen die deze soorten op muren stellen.

Het milieu van muurplanten

De geschiktheid van een muur voor begroeiing met muurplanten wordt bepaald door twee factoren: substraat en vocht.

Substraat

Specifieke muurplanten groeien in kleine openingen die na verloop van tijd door verwerking ontstaan in metselwerk. In die openingen vormt zich een bodem die bestaat uit verweringsproducten van de gebruikte mortel samen met ingespoelde of -gestoven bodemdeeltjes en humus. Muurplanten op kademuren betrekken hun voeding uit deze bodem en niet in de achterliggende grond. Het vermogen om te kunnen groeien in deze sterk beperkte omstandigheden bepaald in sterke mate de soortensamenstelling van een typische muurvegetatie. Wanneer bijvoorbeeld door diepe scheurvorming een rechtstreeks contact ontstaat met de bodem achter de muur, ontstaat een ander soort vegetatie waarin meer soorten, waaronder ook bomen en struiken, zich kunnen vestigen. Een dergelijke begroeiing van houtige gewassen kan ernstige schade aan de muurconstructie aanrichten.

Muren die zijn gebouwd met "zachte" kalkmortels zoals die tot een eind in de 20^e eeuw werd gebruikt, leveren een goed muurplantensubstraat op. Muren gemetseld met gebruikmaking modernere Portlandcement zijn veel harder zodat verwerking veel minder optreedt en werking van de muur zich eerder vertaalt in scheurvorming.

Belangrijk onderdeel van de verweringsproces is de verandering van de zuurgraad. Bij vers aangebracht kalkspecie is de zuurgraad erg laag (pH 8 à 9). Door uitspoeling in de loop van de tijd verloopt deze zuurgraad naar meer neutrale waarden die geschikt zijn voor planten. Naar schatting wordt een muur ca. 15 à 25 jaar na een restauratie geschikt. Portlandcement heeft een pH van 11 à 12 zodat, los van het anders verloopende verweringsproces hier een veel plant-onvriendelijker zuurgraad heerst.

Vocht

Minstens zo belangrijk als het substraat is de vochtvoorziening van de muur. Wanneer de overige groeicondities geschikt zijn bepaald uiteindelijk het vermogen van de muur om vocht op te nemen en dat vocht

vastte houden of er daadwerkelijk begroeiing mogelijk is. Tegelijkertijd bevordert een goede vochttoestand ook de opbouw van een geschikt substraat.

Bouwen voor muurplanten

Om een (kade)muur te bouwen die op termijn een muurvegetatie kan gaan dragen moeten substraat en vochttoestand geschikt zijn.

Substraat

Om een muur te verkrijgen die een langdurig natuurlijk verweringsproces kan doormaken, is het van belang dat gebruik wordt gemaakt van zachte kalkmortel en stenen die qua hardheid aan deze mortel zijn aangepast. Uit metingen van oude kalkmortels van begroeide muren blijkt dat de verhouding zand: kalk meestal ongeveer 2:1 is. Afhankelijk van de soort muur kunnen er variaties optreden. Bij waterwerken wordt er bijvoorbeeld tras (gemalen tufsteen) als verhardingsmiddel aan toegevoegd. Ook modernere, maar nog steeds kalkrijke, mortels blijken na enkele decennia toch ook een goed muurplantenmilieu te kunnen vormen, zoals veel Rotterdamse kademuren uit de wederopbouw periode bewijzen.

Het benodigde verweringsproces dat nodig is om in een nieuw gemetselde muur geschikte groeicondities te scheppen neemt, hoe dan ook, een lange tijd in beslag en kan niet zondermeer worden versneld zonder de duurzaamheid van de muur aan te tasten. Men wil een uiteindelijk verweerd stadium ook langdurig ongestoord in stand kunnen houden. Wel kan het resultaat van het verweringsproces enigszins worden versterkt door wat humeus materiaal toe te voegen aan de mortel.

Daarnaast zal een muur met een ruwe steen en vooral een terugliggende ruwe voeg sneller begroeid raken dan een gladde, vlak afgevoegde muur.

Vocht.

Zoals boven al werd vermeld, vervult vocht een sleutelrol in de begroeibaarheid van een muur. Gemetselde kademuren zonder betonnen achterwand ontvangen hun vocht uit verschillende richtingen: regen, inzakkend vocht vanaf de bovenzijde en vocht vanuit het achterliggende grondlichaam. Optrekkend vocht vanuit het water lijkt geen belangrijke factor omdat muurplanten zich vaak juist in het bovenste deel van de muur ophouden. Het belang van het onderliggende water voor een kademuurvegetatie ligt eerder in de beïnvloeding van de luchtvochtigheid. Van groot belang is juist het vocht vanuit de achterliggende bodem omdat deze fungeert als buffer en zorgt voor een aanvoerbron in droge tijden. Door de aanwezigheid van deze buffer vormen kademuren in dit land het voornaamste muurplantenmilieu.

Wanneer een muur voor muurplanten daarom wordt gebouwd met een betonnen achterwand is het nodig om een vervanging te bieden voor de vochtbuffer van het achterliggende grondlichaam.

Zwartsteel en Tongvaren, standplaats en milieu.

Bij de doelstelling om de muren van de Linker- en Rechter Rottekade geschikt te maken voor muurplanten worden Zwartsteel en Tongvaren als doelsoort gebruikt, wat inhoudt dat het uiteindelijke resultaat in ieder geval aan de standplaatsen van deze soorten moet voldoen.

Zwartsteel

Zwartsteel lijkt een varen met een weinig uitgesproken milieuvoorkeur. De soort komt in een groot deel van de wereld voor, vaak in lage aantallen, op een verscheidenheid aan groeiplaatsen. De ondergrond is in Nederland vaak kalkrijk maar in sommige gebieden groeit hij juist op zure rotsen. De soort is vorstgevoelig, stelt hoge eisen aan vochtigheid (niet te nat, maar wel constant vochthoudend), beschutting en bezonning (tussen "halflicht" en "halfschaduw") (Ellenberg 1992). Te midden van andere planten heeft Zwartsteel een erg lage concurrentiekracht (Page 1997). Zijn succes als muurplant en als plant van natuurlijke rotsen dankt hij vooral aan zijn vermogen om te leven in minimale ruimten met kleine hoeveelheden bodemmateriaal.

Bouwen voor Zwartsteel betekent vooral het bouwen van verwerende muren in een, op alle vlakken, verder getemperd klimaat.

Tongvaren

Tongvaren is een uitgesproken kalkminnende varen die al bij een relatief hoge pH kan verschijnen. Qua vochtigheid verlangt hij een constant vochthoudende bodem en een hoge luchtvochtigheid. De soort is gevoelig voor vorst en verdroging maar kan geschikt milieu snel in grote aantallen (her-)koloniseren. Voor een plant die het liefst in vochtige atmosfeer groeit zijn kademuren uiteraard erg geschikt. Belangrijk is wel dat ook de bodem nooit volledig uitdroogt zonder dat deze uitgesproken nat hoeft te zijn. (Het onvertaalbare Duitse begrip "Frisch" (Ellenberg 1992)).

De nieuwe kademuur

De nieuwe kademuur langs de Linker en Rechter Rottekade gaat worden opgebouwd uit een betonmuur met voorgeplaatste baksteenmuur. Om hier op termijn opnieuw een geschikt milieu voor muurplanten te laten ontstaan volgen uit het hiervoor gaande de volgende aanwijzingen:

- De muur moet, in elk geval voor het deel boven water, worden opgebouwd uit een zachte ruwe baksteen en gemetseld met een bijpassende kalkmortel van ongeveer 1 deel kalk op twee delen zand.
- De bakstenen muur moet zo dik mogelijk worden als binnen het ontwerp haalbaar is. Dit om een zo stabiel mogelijk milieu te bieden dat ook een langdurige verwerking kan ondergaan.
- Het gebruikte zand wordt vermengd met ongeveer 10 (volume)procent humeus materiaal (b.v. gezeefde compost)
- De muur wordt gemetseld met een ruwe, terugliggende voeg.
- De ruimte tussen de betonmuur en de bakstenen muur moet worden opgevuld met materiaal dat optrekkend water en/of insijpelend regenwater vasthoudt als buffer voor de vochtvoorziening van de gemetselde muur. Doel is een vochtigheidstoestand die vergelijkbaar is met een achterliggende bodem als er geen betonmuur zou zijn. In natte perioden mag de vochtigheid hoger zijn.
- De opvulling van de achterliggende ruimte is niet bedoeld als substraat voor welke begroeiing dan ook. Het is niet de bedoeling dat planten die zich uiteindelijk op de muur vestigen gaan wortelen in dit materiaal of dat dit materiaal (extra)voeding levert aan het indringende water.

Literatuur

Andeweg, R.W.G. 2011. Muurflora Linker- en Rechter Rottekade. bSR Notitie 0711. Rotterdam.

Page, C.N. 1997. The ferns of Britain and Ireland 2nd. ed. Cambridge University Press.

Ellenberg, H., H.E. Weber, R. Dull, V. Wirth, W. Werner & D. Paulissen. 1992. Zeigerwerte von Pflanzen in Mitteleuropa. Scripta Geobotanica 18. Goltze Gottingen. 258 pp.

© bureau Stadsnatuur Rotterdam | Westzeedijk 345 | 3015 AA Rotterdam

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechtelijke.

bSR kan door opdrachtgever niet aansprakelijk worden gesteld voor schade die voortvloeit uit gebruik van data of gegevens of door toepassing van aanbevelingen en conclusies, die zijn opgenomen in deze rapportage.